

ضرورت پرداخت سوبسید به صنایع، توسط دولت در قالب هجینگ

مسعود زاهدی اول*

گسترش مبادلات تجاری بین کشورها، موجب توسعه بازارهای مالی بین‌المللی شده است و بازرگانان، تولیدکنندگان، صادرکنندگان و واردکنندگان، برای مبادلات تجاری ارزی در این بازارها، اقدام به نگهداری ارز می‌کنند.

ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز یکی از ریسک‌هایی است که فعالیت‌های اقتصادی در ایران را همانند سایر کشورها تحت تاثیر قرار می‌دهد؛ اما ابزارهای مدیریت این ریسک نظیر "هجینگ ارزی" در ایران ایجاد نشده و نوسانات شدید نرخ ارز طی سال‌های اخیر ریسک‌های بسیار شدیدی را متوجه فعالان اقتصادی کرده است.

نرخ ارز و نوسانات آن یکی از عوامل مهم و تعیین کننده در هزینه‌ی تمام شده واحدهای صنعتی و همچنین بنگاه‌های اقتصادی بین‌المللی است و در اکثر مواقع باعث بالارفتن هزینه تولید و در نتیجه پایین آمدن توان رقابتی و زیان قابل توجه آن‌ها می‌شود و امکان برنامه‌ریزی را از این واحدها می‌گیرد.

بسیاری از اقتصاددانان، مازاد تجارت خارجی را عامل اصلی رشد اقتصاد کشورها معرفی کرده‌اند. با حصول مازاد تجاری، زمینه گسترش بازار داخلی، افزایش کارایی، ارتقای سطح کیفیت کالاها و در نهایت رشد تولید فراهم می‌شود. سپس از طریق گسترش و شکوفایی بخش‌هایی از اقتصاد که کشور در آن مزیت نسبی دارد، راه‌های دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی فراهم می‌شود. انجام دادن هر معامله ارزی مستلزم دریافت یا پرداخت ارز است. به بیانی دیگر، با انجام دادن هر معامله ارزی، مبلغ مشخصی از دو نوع ارز داد و ستد می‌شود. نرخ مبادله پول رایج یک کشور با پول سایر کشورها را در اصطلاح، "نرخ تسعیر ارز" گویند. بازار ارز یک مکان فیزیکی خاص نیست، بلکه این بازار مکانیسمی است که خریداران و فروشندگان، ارز را برای انجام دادن مبادله ارزی به یکدیگر منتقل می‌کنند. به طور کلی بانک‌ها، صادرکنندگان، واردکنندگان، دلانان، بازرگانان و سوداگران ارز (سفته‌بازان)، اعضای اصلی بازار ارز را تشکیل می‌دهند و نقشی اساسی در این بازار ایفا می‌کنند. ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز؛ جزء ریسک‌های مالی و از جمله موضوعاتی است که همواره ذهن فعالان بازارهای ارزی را به خود مشغول کرده است.

معمولاً افرادی که در معرض چنین ریسکی قرار می‌گیرند از روش‌هایی نظیر "هجینگ ارزی" استفاده می‌کنند تا حاشیه سود خود را افزایش داده و از زیان‌های پیش‌بینی نشده بین‌المللی جلوگیری کنند. چنانچه یک واردکننده بخواهد بهای کالای خریداری شده از خارج خود را در آینده و به ارزی مشخص پرداخت کند، همواره با این خطر مواجه است که نرخ برابری آن ارز به پول ملی افزایش یابد. لذا از هم اکنون به خرید آن ارز اقدام می‌کند و با این عمل، خود را در مقابل ریسک نوسانات نرخ ارز پوشش می‌دهد. به عبارت دیگر، هجینگ (Hedging) نوعی قرارداد آتی محسوب می‌شود که به معنی خنثی سازی ریسک موجود در یک بازار با استفاده از ریسک متضاد در بازاری دیگر است.

قرارداد هجینگ امروزه در بازارهای بین‌المللی به عنوان قراردادهای آتی (future) مطرح است. هجینگ یا پوشش قیمتی ریسک یکی از استراتژی‌های مدیریت ریسک‌های مالی می‌باشد. قرارداد اختیار خرید یا فروش، قراردادهای آتی و فوروارد، ابزارهای مشتقه‌ای برای هجینگ هستند که از آن‌ها برای پوشش ریسک نوسانات نرخ ارز استفاده می‌گردد.

با توجه به رشد و توسعه بازارهای مالی و دانش مربوط به ابزارهای مشتقه در دنیا، به طور عمده اغلب شرکت‌هایی که به دنبال مدیریت ریسک نوسانات ارز خود هستند، به بازارهای مالی پویا و کارا و استفاده از ابزارهای موجود در آن روی می‌آورند. اما در

کشور ما هنوز بسترهای لازم برای شکل‌گیری بازار مالی با ابزارهای کافی به دلایلی مانند: ساختار و نظام ارزی کشور، وابسته بودن درآمد ارزی کشور به ارز دولتی حاصل از درآمد نفت، دخالت گسترده دولت در بازار ارز و بروز تغییرات شدید در آن بر اثر نوسانات درآمد نفتی مهیا نشده است.

به عبارت دیگر وقتی کنترل‌کننده اصلی بازار ارز دولت است، نمی‌توان انتظار داشت بازار کارای ارز ایجاد شود و وقتی بازار ارز به معنای واقعی آن وجود نداشته باشد تلاش برای راه‌اندازی بازارهای مالی ارزی و ابزارهای مشتقه ارزی بی‌ثمر خواهد بود. از این رو بنظر می‌رسد در شرایط کنونی نتوان از روش‌های متداول دنیا در پوشش ریسک نوسانات ارز، در ایران نیز استفاده کرد و باید به روش‌های جایگزین متوسل شد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که در کشورهای دنیا، علاوه بر بازارهای مالی، شرکت‌های بیمه هم در برخی موارد اقدام به بیمه نوسانات ارز می‌کنند.

برای این که شرکت‌های بیمه‌قادر و راغب به ارائه خدمات بیمه‌ای در این حوزه باشند، لازم است که ریسک آن را به دقت کنترل و اندازه‌گیری کنند، در حالی که پیش‌بینی نوسانات نرخ ارز بسیار پیچیده و دشوار است و شرکت بیمه به سختی قادر خواهد بود الگویی برای محاسبه ریسک ارائه دهد. لذا در صورتی می‌توان به متقاضی، خدمات بیمه‌ای ارائه نمود که حق بیمه بالایی پرداخت کند.

از طرف دیگر، یکی از شرایط اصلی بیمه‌پذیر بودن یک ریسک عام نبودن آن است؛ به عبارت دیگر نوسان نرخ ارز جزء تغییرات فراگیر اقتصادی است و در اثر تحقق ریسک، شرکت بیمه دچار یک ریسک عمومی شده و مجبور به پرداخت خسارت به تعداد زیادی از بیمه‌گذاران می‌شود.

به دلیل ریسک بالای بیمه نوسانات نرخ ارز، شرکت‌های بیمه خصوصی تمایلی برای ورود به این رشته ندارند. حتی در کشورهای پیشرو در این زمینه، نظیر هلند و کره جنوبی نیز شرکت‌های بیمه‌ای دولتی یا تحت حمایت دولت، با هدف حمایت از واردکنندگان و صادرکنندگان کشور خود، به ارائه این نوع بیمه نامه می‌پردازند.

شورای عالی بیمه، در فروردین ماه سال ۱۳۹۱ با تصویب آیین‌نامه‌ای، به منظور کاهش ریسک ناشی از نوسانات قیمت‌ها، اجازه صدور بیمه‌نامه نوسانات نرخ ارز واحدهای تولیدی - صادراتی توسط شرکت‌های بیمه را در چارچوب "شرایط عمومی بیمه‌نامه نوسانات نرخ ارز واحدهای تولیدی - صادراتی" صادر کرد؛ با این حال، تاکنون شرکت‌های بیمه خصوصی به دلایل فوق‌الذکر، تمایلی برای ورود به این عرصه از خود نشان نداده‌اند.

در صورتی که دولت بخواهد براساس قانون چهارم و پنجم توسعه به پوشش چنین ریسکی اقدام نموده و از صادرکنندگان و واردکنندگان حمایت نماید، باید به صورت غیر مستقیم به حمایت مالی از آن‌ها بپردازد و با تأسیس شرکت‌های دولتی به حمایت از بیمه‌گذاران و متقاضیان بیمه ریسک نوسانات ارزی، اقدام نمایند.

از سوی دیگر؛ با وجود انحصارات داخلی در صنایع تولیدی کشور، همواره تمام یا قسمتی از حقوق مصرف‌کننده، نظیر: جلب رضایت مشتری و ارائه محصول مطابق با نیاز بازار نادیده گرفته می‌شود. وجود خودخواهی (Egoism) در تفکرات برخی از تولیدکنندگان باعث بدبینی مردم نسبت به مصرف‌کالاها و خدمات داخلی و به طبع تضعیف تولیدات داخلی می‌گردد. در عرصه اقتصاد، احتکار و سودهای نامتعارف را می‌توان به عنوان خطرناک‌ترین دستاورد اصالت فردی بیان کرد، که در نهایت به جای آن که برآیند سرمایه‌های مردم، ایجاد کارخانه‌های تولیدی، گسترش بازارهای داخلی، ارتقای سطح کیفی کالاها و

افزایش اشتغال و در نهایت رشد صادرات باشد؛ موجب حرکت سرمایه ها به سمت بازارهای غیرمولد نظیر سفته بازی می گردد، که پایدار و ارزش آفرین نیست و این به معنای ناکارآمدی اقتصاد و ناتوانی آن در ایجاد اشتغال می باشد.

حمایت و پرداخت سوبسید به صنعت بیمه، باعث ایجاد اطمینان و حاشیه ایمنی برای صنایع تولیدی در استفاده از منابع ارزی صندوق توسعه ملی و تزریق خونی تازه به شریان های تولید داخلی می گردد؛ که حاصل آن کاهش هزینه های انرژی ناشی از بکارگیری تکنولوژی روز و برتر، افزایش بهره‌وری و ارتقای کیفیت تولیدات و توان رقابت با محصولات خارجی در بازارهای داخلی و بین المللی، حذف انحصارات، توسعه بازارهای هدف داخلی و گسترش صادرات خواهد بود.

امید است با حمایت دولت در پرداخت مابه التفاوت احتمالی افزایش نرخ ارز به صنایع در خصوص سرمایه‌گذاری یا نوسازی ماشین آلات و تجهیزات و بهرمندی از تکنولوژی پیشرفته در قالب هجینگ تسهیلات ارزی، فرصت تاریخی برای رشد و پویایی صنایع فراهم شود تا شاهد رونق اقتصادی، کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری و عدالت اجتماعی باشیم.

بدیهی است با توجه به توافقات اولیه در خصوص برجام و آزاد سازی منابع ارزی کشور، یکی از راه های جلوگیری از تزریق مستقیم منابع به جامعه و تبعات ناشی از آن، نوسازی صنایع می باشد؛ تا با اصلاح و انتخاب زیر ساخت های مناسب و کسب منابع ناشی از سرمایه گذاری های مولد، منافع آتی مصرف کنندگان که همانا بهره‌مندی از کالاهای داخلی با کیفیتی بالاتر و قیمتی پایین تر از کالاهای وارداتی را تأمین و تضمین نماید تا گامی استوار در جهت تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی برداشته شود.

مرداد ۹۴

عضو هیات مدیره کنفدراسیون صنعت ایران

عضو هیات اجرایی انجمن اقتصاددانان ایران